

Ю.І. Сидоров, Т.О. Дрога, Р.Й. Влязло
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра технології біологічно активних сполук, фармації та біотехнології

РОЗРАХУНКОВІ МОДЕЛІ ВИРОБНИЦТВА ГЕКСОЗ З ДЕРЕВИНИ КИСЛОТНИМ І ЕНЗИМАТИЧНИМ СПОСОБАМИ ТА ЇХ ПОРІВНЯННЯ

© Сидоров Ю.І., Дрога Т.О., Влязло Р.Й., 2005

З метою порівняння техніко-економічних показників і вибору для подальшої реалізації розроблені дві моделі виробництва 50 %-х концентратів гексоз з соснових ошурків методами кислотного і ензиматичного гідролізу потужністю по 10000 тонн/рік. Показано, що вартість капітальних вкладень за першим способом становить 23000 тис. грн., а за другим – 154000 тис. грн. Для досягнення терміну окупності 5,7 років відпускна ціна концентрату, який виробляється за першим способом, повинна становити 2,59 тис. грн./тонна, а концентрату, одержаного за другим способом, – 10,5 тис. грн.

With the purpose of comparison of technical and economic parameters and choice for the further realization two models of manufacture of 50%-s' concentrates hexozes from wood by methods acid and hydrolysis enzymatic by capacity till 10000 tons / years are developed. It is shown, that cost of a capital investment on the first way makes 23000 th. grn, and to second – 154000 th. grn. For achievement of term the refund 5,7 years the transfer price of a concentrate made by the first way, should make 2,59 th. grn/ton, and concentrate received by the second way, – 10,5 th. grn.

Постановка проблеми. На початку 90-х років ХХ ст. у Сполучених Штатах Америки несподівано почався бум виробництва молочної кислоти мікробіологічним способом, і за 10 років виробництво цієї кислоти досягло рівня 60 тис. тонн/рік, що до інтенсифікації дорівнювало світовому виробництву цього продукту.

Молочну кислоту обмежено використовують у харчовій, фармацевтичній і легкій промисловості, але зараз у США її почали використовувати для виробництва акрилової кислоти та її естерів для подальшого виробництва реакційних полімерів, тобто пластичних мас. Звичайно акрилову кислоту одержують різноманітними хімічними способами, але найпростішим є спосіб одержання кислоти дегідратацією молочної кислоти [1]. Цей спосіб є більш рентабельним порівняно з іншими, але за умови наявності дешевої молочної кислоти. Цю кислоту можна одержувати у будь-якій кількості мікробіологічним способом з гексоз, які, в свою чергу, можна одержувати з відходів деревини.

Така схема виробництва пластичних мас може бути привабливою і для України, в якій накопичується до мільйона тонн різноманітних целюлозовмісних відходів рослинного походження (обрізки фруктових дерев, стебла хмелю, буяковий жом, відходи деревообробної промисловості тощо).

Але виникає проблема, яка досі не має чіткого вирішення в аспекті економічної доцільності: яким чином здійснювати гідроліз деревини, оскільки цей процес можна проводити традиційним кислотним способом і більш сучасним ензиматичним. Світова практика показує, що в США ензиматичний гідроліз, попри всіх переваг, не набув широкого розповсюдження. У той самий час у Росії цей спосіб гідролізу (завдяки практичним роботам Інституту біології Комі наукового центру Уральського відділення Академії наук Росії), активно впроваджується, розроблена і пропонується для реалізації спеціальна апаратура для проведення ферментативного гідролізу.

Мета досліджень. Розробка двох моделей виробництв 50 %-х концентратів гексоз за кислотним і ензиматичним безперервними способами гідролізу деревини потужністю 10000 тонн на

рік при ресурсі робочого часу 330 діб/рік. Ми вважаємо, що результати проектних досліджень будуть цікавими як для подальших розрахунків одержання молочної кислоти, так і для виробників кормових дріжджів і етанолу, технології виробництва яких ґрунтуються на використанні гідролізаців рослинної сировини.

Аналіз досліджень і публікацій. Методи кислотного гідролізу розроблені і реалізовані понад 100 років тому. Вони достатньо вивчені, існує світова глибока наукова база для оптимального проведення промислових процесів, є також бази для виготовлення гідроліз-апаратів та іншого супутнього обладнання. Процеси гідролізу відбуваються досить швидко (5–6 год). До недоліків кислотних процесів треба віднести, перш за все, високі температури (до 200 °С), що вимагає великих енергетичних витрат. За високих температур спостерігається глибоке руйнування полісахаридів, що приводить до появи в товарних гексозах або пентозах метанолу, фурфуролу, оцтової кислоти та інших компонентів, небажаних з погляду подальшої переробки цукрових концентратів, отже, потрібне глибоке очищення гідролізаців від вказаних домішок (обробка гідролізаців вапном, видалення летких речовин з парою, аерування тощо). Для створення моделі кислотного гідролізу використані відомості, опубліковані у [2, 3].

З появою спочатку лабораторних, а потім напівпромислових і промислових процесів гідролізу за участю чистих ферментів або їх концентратів, які гідролізують целюлозу за температури всього лише 40...60 °С, суттєво вирішуються проблеми енергозбереження. Оскільки селективність ферментативних процесів наближається до 100 %, вирішується проблема уникнення появи у ферментолізатах небажаних і шкідливих домішок. У той самий час процеси ферментативного гідролізу є досить повільні і залежать від активності застосованих ферментів й фізичного стану деревинної сировини, перш за все від ступеня подрібнення. Якщо не застосовувати чисті ферменти, а нативні розчини, що містять ці ферменти, то ферментолізати містять речовини, які надходять разом з нативним розчином, наприклад, різноманітні інгібітори. Остання проблема не є вирішальною, оскільки з літературних джерел відомо, що для подальшого бродіння цукрових розчинів вказані компоненти не відіграють суттєвої ролі. Основи ферментативного гідролізу описані в монографіях [4, 5].

Для конкретного створення моделі ферментативного гідролізу використані патенти [6–8]. Суть технології полягає у синтезі целюлітичного фермента з подальшою обробкою уволожнених соснових ошурків одержаним нативним розчином, що містить фермент, за температури 50 °С, фільтруванням суспензії і упарюванням гексозовмісного розчину. Для розрахунків використовували відомості по динаміці процесу, викладені в [9]. Для розрахунків матеріальних балансів вважали, що вміст целюлоз і геміцелюлоз, які підлягають конвертуванню в гексози, в абсолютно сухій сосновій деревині дорівнює 59,3 мас. %, а ступінь конверсії – 80 %.

Короткий опис розрахункових моделей і порівняння їх техніко-економічних показників. На рис. 1 зображено блок-схему виробництва концентрату гексоз методом кислотного гідролізу.

Соснові ошурки почергово транспортером подають у два гідроліз-апарати (блок 2). Одночасно з сировиною в гідроліз-апарат подають розведену сульфатну кислоту, яку готують у блоці 1. Після завантаження сировини герметично закривають верхню кришку гідроліз-апарата. У реактор подають насичену водяну пару під тиском 1,5 МПа. Вміст апарата прогрівається до 160 °С.

Для проведення процесу перколяції у блоці 3 готують варильну кислоту. Кислоту попередньо нагрівають у системі теплообмінників-рекуператорів до 123 °С, а потім у спеціальній трубчастій пічці до 190 °С і безперервним потоком протягом 2,4 год подають на перколяцію. Одночасно з подачею варочної кислоти з гідроліз-апарата виводять перегрітий гідролізат. Потім в апарат подають промивну воду, після чого лігніновмісний залишок вивантажують.

Гідролізат спрямовують для охолодження і упарювання в систему трьох послідовно з'єднаних трубчастих випарних апаратів (блок 4). Кінцева температура охолодженого гідролізату 105 °С, який надходить у буферну ємність (5). Екстра-пара, утворену в процесі охолодження гідролізату, спрямовують у систему рекуператорів, а потім конденсат дренують у каналізацію.

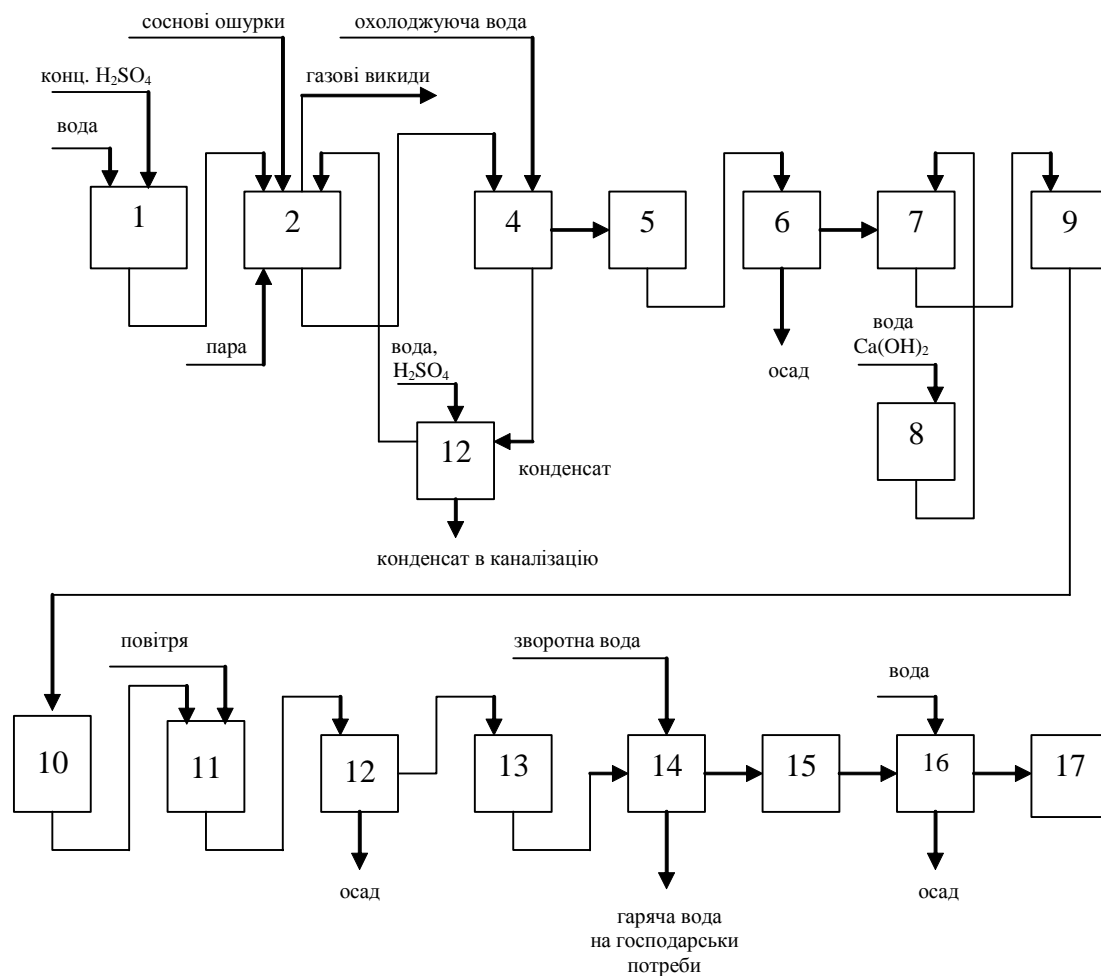

Рис. 1. Блок-схема виробництва гексоз методом кислотного гідролізу

Процес гідролізу протягом 8 год продовжується в інверторах (блок 6). У нейтралізаторі 7 кислий інвертований гідролізат обробляють вапняним молочком, яке готують на блоці 8, відстоюють у відстійнику 9, збирають у буфер 10, з якого освітлений нейтральний гідролізат надходить на блок аерування 11, потім на друге відстоювання у відстійнику 12. Аерований очищений гідролізат надходить на упарювання (блок 14), концентрат – на безперервне фільтрування (блок 16), і, нарешті, у приймальний резервуар 17.

На основі проведених технологічних розрахунків була обрана апаратура і розроблена повна технологічна схема процесу. Всього в процесі задіяно 52 одиниці обладнання, в тому числі 2 гідролізатора, 12 хімічних реакторів-змішувачів, одна газова піч-трубчатка для одержання пари під високим тиском, 4 трубчастих випарних апарата, 7 одиниць теплообмінної апаратури, 10 насосів тощо.

Вказане обладнання скомпоноване у комплексі виробничих будівель, спряжених впритул (рис. 2). Блок-схему виробництва концентрату гексоз ензиматичним методом подано на рис. 3. На лабораторній стадії вирощування посівного матеріалу і стадії інокуляції технологія передбачає такі етапи (блок 1):

- вирощування культури продуцентів (штами *Trichoderma viride* Б7 та Р3/10) на скошеному агаризованому середовищі Роулена–Тома протягом 5–6 діб;
- культивування в колбах Ерленмеєра в умовах аерації на кругових качалках, що обертаються зі швидкістю 200–220 об/с протягом 144–192 год при 28–30 °С;
- активація на качалках;
- вирощування посівного матеріалу в інокуляторах першого, другого і третього ступенях інокуляції;

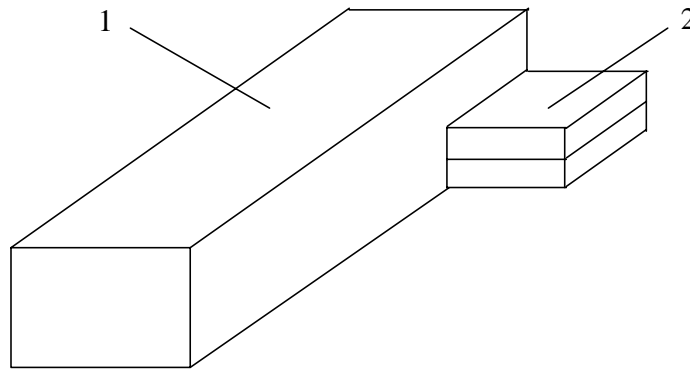

Рис. 2. Схема виробничих будівель для виробництва концентрату гексоз кислотним способом:
 1 – однопрогінна одноповерхова будівля, в якій відбувається процес гідролізу та обробка гідролізату, в ній розташовані венткамера, склад сухої сировини (висота колон 16,2 м, прогін 24 м, довжина будівлі 48 м, крок колон 6 м); 2 – двоповерхова будівля, в якій розташовані адміністративні та побутові приміщення (висота поверху 3 м, сітка колон 6×9, прогін 18 м, довжина будівлі 18 м)

У реакторі-змішувачі (поз. 2) за 40 °С готують поживне середовище, яке містить пшеничні висівки, паперовий порошок, солодові паростки, фосфат калію, сульфат магнію, амоній хлористий і воду [10]. Стерилізацію проводять, використовуючи лінію безперервної стерилізації УНС-20 (поз. 3). Культивування продуценту за температури 27...29 °С проводять в блоці ферментерів (поз. 4) протягом 9 діб, при цьому повний цикл ферментації разом з додатковим часом триває 230 годин. Для регулювання рН передбачається сателіт 5 з розчином їдкого натрію. Блок ферментації складається з 20 апаратів аерліфтного типу об'ємом по 100 м³ кожний. Організація роботи блока – з почерговим завантаженням; отже, кожен 11,5 годин одержують партію культуральної рідини, що містить целюлолітичний фермент, об'ємом 76,3 м³, яку спрямовують у буферну ємність (поз. 6).

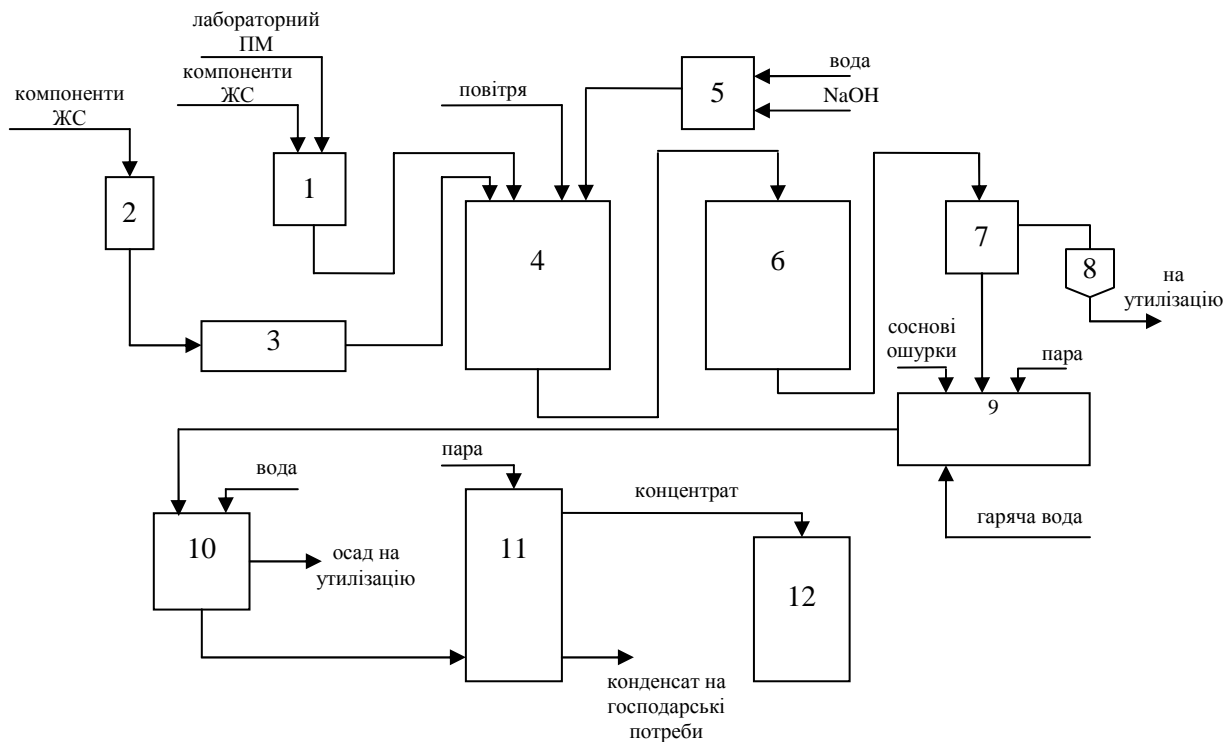

Рис. 3. Блок-схема виробництва концентрату гексозензиматичним способом

Культуральну рідину фільтрують, використовуючи барабанний вакуум-фільтр (поз. 7). Осад безперервно вивантажують у бункер 8, звідки його спрямовують у відділення утилізації. Одержаний нативний розчин, що містить целюлазу, спрямовують у гідроліз-апарат (поз. 9). Апарат є масштабованою копією апарата за патентом [8], при цьому внутрішній діаметр робочої зони апарата становить 3 м, зовнішній діаметр – 5 м, довжина – 21 м. За суттю він являє собою подвійний коаксіальний циліндр, при цьому у зовнішній камері ошурки стерилізуються гострою парою і зволожуються, змішуються з нативним розчином. Пастоподібна маса, яка має температуру 60 °С, протягом доби за допомогою шнека просувається у протилежному напрямі через простір нижнього циліндра. За цей час, який обраний після аналізу динаміки процесу, описаної в [9], під дією фермента целюлоза деревини гідролізується з утворенням гексоз. Для забезпечення необхідної продуктивності установки встановлено 20 паралельно діючих ферментолізаторів.

Прогідролізовану суміш фільтрують на барабанному вакуум-фільтрі (поз. 10), фільтрат концентрують у вакуум-випарному трубчастому випарнику (поз. 11) за температури 70 °С, концентрат надходить у приймальну ємність (поз. 12).

Установка споряджена необхідною апаратурою для утилізації тепла гарячих потоків.

Всього в схемі задіяно 88 одиниць основного обладнання 32 найменувань, в тому числі 6 інокуляторів, 20 аерліфтних ферментерів, 4 барабанні вакуум-фільтри, 20 ферментолізаторів, 7 найменувань насосів тощо. Це обладнання скомпоноване у відділенні ферментації продукенту і у відділенні гідролізу.

На рис. 4 і 5 зображено будівельні схеми відділень.

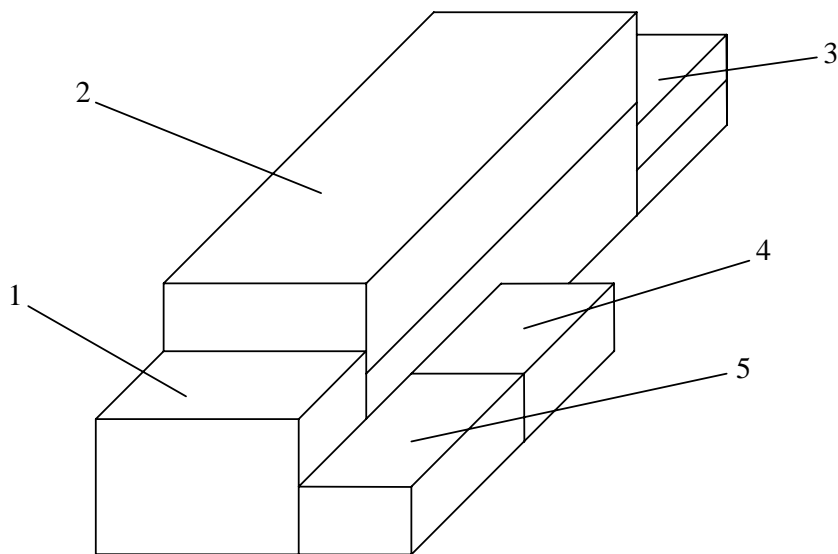

Рис. 4. Будівельна схема відділення ферментації продукенту:

- 1 – однопрогінна одноповерхова будівля, в якій готують поживне середовище для робочої ферментації та проводять його стерилізацію і в якій розташовані венткамера, компресорна і склад сировини (висота – 9 м, прогін – 18 м, довжина будівлі – 18 м); 2 – двоповерхова будівля, в якій розташовані мікробіологічна лабораторія, інокулятори, ферментери, апаратура для стерилізації повітря (висота першого поверху – 8,4 м, другого – 4,8 м, сітка колон бхб м, ширина будівлі 18 м, довжина будівлі 78 м); 3 – однопрогінна двоповерхова будівля, в якій розташовані барабанні вакуум-фільтри, і супутнє обладнання (висота поверху – 3,3 м, сітка колон бхб, ширина будівлі – 18 м, довжина будівлі – 12 м); 4 – однопрогінна одноповерхова будівля, в якій розташовані адміністративні приміщення (висота колон – 3,6 м, прогін – 9 м, довжина будівлі – 30 м); 5 – однопрогінна одноповерхова будівля, в якій розташовані побутові приміщення (висота колон – 3,6 м, прогін – 9 м, довжина будівлі – 30 м)

Розрахунок техніко-економічних показників проводили за умови, що індекс прибутковості при ставці дисконту 10 % для обох моделей буде, приблизно, однаковим (1,2 і 1,21). Внаслідок цього мінімальні рівні рентабельності були різними. Ціни на сировину і обладнання відповідали ринковим за даними Internet за станом на червень-вересень 2004 року.

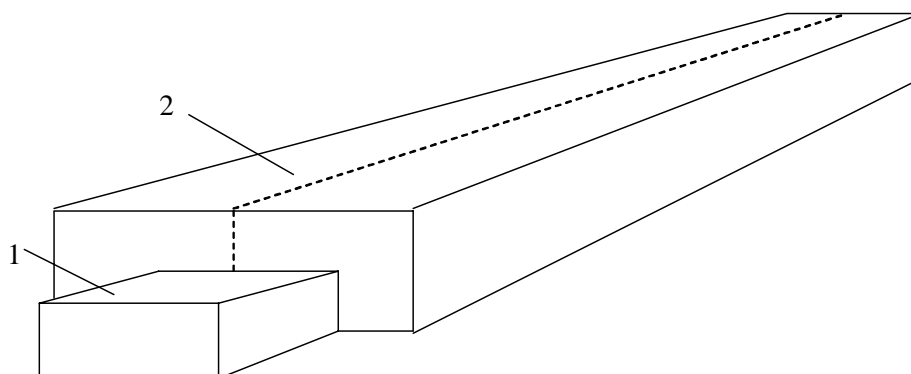

Рис. 5. Будівельна схема гідролізного відділення:

- 1 – однопрогінна двоповерхова будівля, в якій розташовані барабанні вакуум-фільтри і супутнє обладнання (висота поверху – 3,3 м, прогін – 18 м, довжина будівлі – 12 м);
2 – двопрогінна одноповерхова будівля, в якій розташовані ферментолізатори (висота колон – 10,2 м, прогін – 18 м, довжина будівлі – 120 м)

Як бачимо з таблиці, для досягнення однієї і тієї самої продуктивності капітальні вкладення для другого варіанта в 6,7 разів, а енергетичні витрати – в 3,7 разів більше. Для компенсації цих витрат рівень рентабельності виробництва концентрату гексоз за ензиматичним методом потрібно було збільшити в 2,2 раза, а це привело до збільшення ціни концентрату в 4,05 разів. Великі капітальні витрати для другого варіанта пояснюються, перш за все, великими витратами на обладнання для культивування продуценту і довготривалістю процесу ферментолізу деревини, а отже, високими витратами на придбання і монтаж ферментолізаторів.

Техніко-економічні показники розрахункових моделей виробництва концентратів гексоз з соснових ошурків

№ з/п	Показник	Одиниці вимірювання	Виробництво гексоз за кислотним способом	Виробництво гексоз за ензиматичним способом
1	2	3	4	5
1	Вартість основного обладнання	тис. грн.	9638,33	66470,38
2	Вартість обладнання з урахуванням додаткової апаратури, транспортних витрат, монтажних робіт, комунікацій, контрольно-вимірювальної апаратури тощо	тис. грн.	21831,96	150563,4
3	Вартість будівель	тис. грн.	952,06	3073,3
4	Капітальні вкладення	тис. грн.	22784,02	153636,7
5	Річна вартість сировини	тис. грн.	774,13	522,84
6	Річна вартість енергетичних витрат, в тому числі:	тис. грн.	2438,23	8944,2
	– електроенергія,	тис. грн.	159,6	492,2
	– насичена пара,	тис. грн.	374,0	5610,0
	– зворотна вода,	тис. грн.	1050,0	2842,0
	– природний газ	тис. грн.	854,63	–

1	2	3	4	5
7	Потужність виробництва – у натуральному вираженні – у вартісному вираженні	т тис. грн.	10000 25900	10000 75000
8	Чисельність працюючих, в тому числі основних робітників	осіб осіб	49 23	77 63
9	Продуктивність праці – на одного робітника – на одного працюючого	тис. грн. тис. грн.	1126,09 528,57	1666,67 1363,64
10	Середньорічна зарплата – на одного робітника – на одного працюючого	тис. грн. тис. грн.	5,64 10,17	8,09 8,95
11	Повна собівартість – одиниці продукції – річного випуску продукції	грн./т тис. грн.	1438,31 14383,06	4165,7 41657,04
12	Рентабельність	%	50	110
13	Гуртова ціна	тис. грн./т	2,16	8,75
14	Відпускна ціна з ПДВ	тис. грн./т	2,59	10,5
15	Валовий прибуток	тис. грн.	6336,94	42342,96
16	Питомі капітальні вкладення	тис. грн./т	2,28	15,36
17	Фондовіддача	грн./грн.	1,05	0,68
18	Термін окупності капітальних вкладень	роки	5,65	5,7
19	Точка нульового доходу	т	4128	3710
20	Індекс прибутковості		1,21	1,20

Повні відомості про розробку моделей і техніко-економічний аналіз опубліковані в [11].

На наш погляд, знизити витрати на виробництво концентрату гексозензиматичним способом можна такими заходами:

- вилученням з відпрацьованого фільтрату хоча би частки целюлази методом ультрафільтрування і повернення ферментовмісного концентрату в процес гідролізу, що приведе до зменшення масштабу ферментаційного відділення;
- використанням під час ферментолізу дешевших апаратів перколяційного типу, виведення ферментолізату з яких легко суміщається з фільтруванням;
- використанням нових продуцентів більш термостабільних целюлаз.

Вказані заходи, безумовно, потребують нових досліджень і технологічних розробок.

Висновок. Порівняння розрахункових моделей виробництва концентрату гексоз з соснової деревини методами кислотного і ензиматичного гідролізу безперечно вказує на користь кислотного. Реалізація ензиматичного способу на практиці можлива за умови проведення нових наукових і технологічних досліджень з метою пошуку менш капіталовмісної технології.

1. Holten C.H. *Lactic acid. Properties and chemistry. Lactic acid and derivatives.* – Weisheim, 1971.
2. Корольков И.И. *Перколяционный гидролиз растительного сырья.* – 2 изд. – М., 1978.
3. Яковлев В.И. *Технология микробиологического синтеза.* – Л.: Химия, 1987. – 272 с.
4. Рабинович М.Л., Болотова А.В., Кондращенко В.И. *Древесина и разрушающие ее грибы.* Кн. I. – М.: Наука, 2002. – 242 с.
5. Болотова А.В., Аскадский А.А., Кондращенко В.И., Рабинович М.Л. *Ферменты, модели, процессы.* Кн. II. – М.: Наука, 2002. – 343 с.
6. А. с. 1491886 СССР. *Способ получения целлюлаз* / Е.С. Морозова, М.Л. Рабинович, А.С. Селиванов и др. // *Открытия. Изобрет.* – 1987. 7. А. с. 1609146 СССР. *Способ получения препаратов целлюлаз* / А.С. Селиванов, А.М. Морозов, М.Л. Рабинович, А.А. Клесов // *Открытия. Изобрет.* – 1989. – 8. А. с. 1620487 СССР. *Аппарат для гидролиза растительного сырья* / А.С. Селиванов, А.М. Морозов, М.Л. Рабинович, А.А. Клесов // *Открытия. Изобрет.* – 1989.
9. Килименчук О.А. *Розробка біотехнології одержання кормового білка на основі нетрадиційної*

рослинної сировини: Автореф. дис. ...канд. хім. наук. – Одеса: Одеська нац. акад. харчових технологій, 2004. – 19 с. 10. Zeliwanov A.C. Apparatus for fermented hydrolysis, fermentation and extraction // *BioTechnica* 2003, 13th International trade fair for biotechnology. – Hannover, Germany, 7–9 october, 2003. – P. 70–73. 11. Дрога Т.О. Магістерська кваліфікаційна робота: Розрахункові моделі виробництва гексоз з деревини кислотним та ензиматичним способами та їх порівняння (на правах рукопису). – Львів, 2004. – 165 с.

УДК 547.655.6

Л.Я. Паляниця, І.М. Куса, Н.І. Березовська, Р.Б. Косів, О.С. Ворожбит
Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра технології органічних продуктів

ДРІЖДЖОГЕНЕРУВАННЯ ЗА УЧАСТЮ ЛІЗАТІВ

© Паляниця Л.Я., Куса І.М., Березовська Н.І., Косів Р.Б., Ворожбит О.С., 2005

Досліджено процес нагромадження пивних дріжджів у присутності дріжджових лізатів. Вивчено вплив тривалості УЗ-коливань під час одержання лізатів на стимулюючу активність останніх у процесах дріжджогенерування.

Process of beer yeast's growth in the presence of yeast lysate is investigated. The influence of duration of ultrasound waves during the lysates preparation on it's activity in a process of yeast's growth is studied.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Дріжджові автолізати є джерелом цілого ряду біологічно активних речовин, а саме – протеїнів, амінокислот, вітамінів, ферментів, які відіграють важливу роль у життєдіяльності мікроорганізмів. Їх одержують в основному з хлібопекарських та кормових дріжджів. Можливість отримання лізатів з пивних дріжджів дозволяє раціонально використовувати їх багатий комплекс азотовмісних сполук і вітамінів. Внесення в культуральне середовище таких лізатів є недорогим і екологічно чистим способом підвищення активності дріжджів. У пивоварінні використання лізатів як азотного живлення є значимим на стадії дріжджогенерування, коли кількість амінокислот та мінеральних речовин, що знаходяться у суслі, є недостатньою для нагромадження необхідної кількості дріжджових клітин. Крім цього, недостатня кількість амінного азоту призводить до зменшення як біосинтетичної, так і бродильної активності дріжджів, а відтак і зниження їх флокуляційної здатності, в результаті чого знижується швидкість бродіння та погіршується освітлення пива. Оскільки надлишкові пивні дріжджі є відходом пивоварного виробництва, то використання лізатів, одержаних з таких дріжджів, є актуальним і має практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про одержання автолізатів та їх подальше використання йдеться в багатьох роботах, авторами яких є А.С. Мелетьєв, В.А. Домарецький, Л.В. Маринченко та ін. Попередні роботи, які проводились на кафедрі ТОП, базувались на використанні хлібопекарських дріжджів для одержання лізатів [1–3]. Надлишкові пивні дріжджі містять 65 % азотовмісних речовин від загальної маси сухих речовин і є багатшими щодо ростових речовин, особливо вітамінів групи В, тому лізати, одержані на їх основі, мають більшу поживну цінність для живих організмів.

Постановка задачі. Робота продовжує цикл досліджень, які вивчали дріжджові лізати та їх стимулюючий вплив на біосинтетичні процеси. Встановлено, що додавання лізату до пивного сусла інтенсифікує його зброджування.